

Základní škola praktická a Základní škola speciální Lužiny,
Praha 5, Trávníčkova 1743

ORGANIZAČNÍ ŘÁD ŠKOLY

část: **35. VNITŘNÍ POKYN K ŘEŠENÍ ŠIKANY**

(Školní program proti šikanování)

Vypracoval:	Mgr. Dana Lukešová, školní metodik prevence
Schválil:	PaedDr. Věra Kozohorská, ředitelka školy
Pedagogická rada projednala:	22.1.2014
Směrnice nabývá platnosti ode dne:	1.1.2014
Směrnice nabývá účinnosti ode dne:	1.1.2014
Změny ve směrnici jsou prováděny formou číslovaných písemných dodatků, které tvoří součást tohoto předpisu.	

I. Obecná ustanovení

Školní program proti šikanování

Je vypracován v souladu s Metodickým pokynem ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. MSMT – 22294/2013-1 a s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Školní program proti šikanování je klíčovou součástí Minimálně preventivního programu. Zahrnuje v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí a co nejdříve odhalit a účinně řešit šikanování.

Základem prevence šikanování a násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a učiteli, a to zejména:

- podpora solidarity a tolerance
- podpora vědomí sounáležitosti
- vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- rozvoj spolupráce mezi dětmi a jejich vzájemného respektu
- rozvíjení jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

(1) Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

(3) Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže):

vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

(4) Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pocítuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

II. Školní program proti šikanování

Program se věnuje výhradně řešení šikany, a to prostřednictvím specifické primární prevence a prevence sekundární.

1. Zmapování situace

Podstatnou součástí programu je zmapování situace v celé škole. Je to důležitý moment pro motivování pedagogů. Obeznamení s výsledky šetření musí být vždy citlivé a fundované. Šetření probíhá na počátku školního roku. Na základě typu naší školy šetření probíhá ne zcela standardním způsobem /dotazníky/. Každý pedagog přizpůsobuje metody šetření typu postižení jeho žáků.

Na konci školního roku probíhá analýza plnění MPP a šetření stavu rizikového chování na škole. Na jeho základě je přizpůsoben MPP pro následující školní rok.

2. Vzdělávání pedagogů

Pedagogickému sboru je neustále k dispozici poradenská pomoc školního metodika prevence, kterou mohou využívat v podobě konzultací nebo předání konkrétního problému k řešení. Během školního roku využívají pedagogové nabídky vzdělávání v oblasti prevence. Školní metodik prevence se pravidelně zúčastňuje schůzek ŠMP pro Prahu 13, konzultuje problémy se školním poradenským pracovištěm. Pedagogové jsou v průběhu školního roku seznamováni se změnami a doporučeními týkajícími se prevence a řešení projevů rizikového chování a šikany. Na školních webových stránkách jsou uveřejněny dokumenty – MPP a Vnitřní program proti šikaně /Školní program proti šikaně/. Ve sborovně je aktualizovaná nástěnka s pokyny, odkazy a informacemi ohledně řešení prvků rizikového chování na škole.

3. Užší realizační tým

Ředitel školy: PaedDr. Věra Kozohorská
Zástupce ředitele školy: Mgr. Jana Marková
Výchovný poradce: Mgr. Jana Marková
Školní metodik prevence: Mgr. Dana Lukešová
Psycholog SPC: Mgr. Klára Dobešová

V případě změny osoby zastávající některou z uvedených funkcí stává se tato automaticky novým členem realizačního týmu místo člena původního.

Celý realizační tým je obeznámen s metodikou řešení šikany, s organizací řešení a s právním rámcem šikanování. Pro koordinaci a následně i pro vlastní řešení šikany je ve škole přítomen vyškolený školní metodik prevence – osvědčení o absolvování akreditovaného studijního programu k výkonu specializovaných činností – školní metodik prevence. V kompetenci ŠMP je rozhodnout, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu.

V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, odborník postupuje podle určeného scénáře pro tento typ šikanování.

Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany řadíme především neobvyklé formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti. Dále šikany se změnou základních schémat. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť – například známky úzkostné poruchy.

Ředitel školy

Sleduje problémy v kontextu celé školy a dělá personální a organizační opatření ke zlepšení vzájemného soužití ve škole. Svolává v případě potřeby výchovnou komisi za účasti rodičů, pedagogů, pracovníků orgánů péče o dítě, psychologů apod.

Je odpovědný za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. MSMT – 22294/2013-1. Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.

Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, do zařízení školního stravování a do školní družiny. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet. Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho

oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

Výchovný poradce

Výchovný poradce úzce spolupracuje se školním metodikem prevence, vedením školy a SPC, v případě odhalení šikanování navrhuje opatření, svolání výchovné komise, vede individuální konzultace s dětmi, s rodiči, informuje o možnostech odborné péče a další pomoci (adresář sociálních služeb, linku bezpečí, apod.). Jedná se sociálním odborem. Konzultuje problémy s odbornými pracovišti – SPC, PPP.

Školní metodik prevence

ŠMP úzce spolupracuje s výchovným poradcem a podílí se na řešení prvků rizikového chování. Metodik prevence vytváří Školní program proti šikanování, podílí se na jeho realizaci. Komunikuje s učiteli v oblasti primární prevence, v případě vniklého problému dává podněty k možné nápravě. Spolupracuje se specializovanými institucemi a organizacemi, zejména s metodikem prevence v PPP. Předává informace týkající se diagnostiky a řešení šikany. Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování.

Pedagogové, asistenti pedagoga

Věnují se v rámci výuky rozvoji kompetencí žáků v oblasti sociálních dovedností, učí podle principů a metod v rámci koncepce školy. Třídní učitelé provádějí průběžnou diagnostiku žáků a třídy, podílí se na odhalování šikany a vyšetřování počáteční šikany. Třídní učitel je v kontaktu s rodiči žáků své třídy prostřednictvím třídních schůzek, osobních setkání a dalších možností komunikace. Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka. Důležitou úlohu zde hrají výukové předměty, které mají významný vztah k prevenci sociálně patologických jevů (např. občanská nauka, občanské praktikum, tělesná výchova, výtvarný výchova, pracovní vyučování atd.).

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům ovlivňují chování žáků.

4. Společný postup při řešení šikanování

Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

Schéma první pomoci:

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování
 - Úkol naplňujeme především prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi

- Nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti
- 2. Rozhovor s informátory a oběťmi
 - Po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s obětí (NE s podezřelými pachateli)
 - Při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci (je nutné ochránit oběť před možnou pomstou agresorů)
- 3. Nalezení vhodných svědků
 - Vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí se s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, žáky, kteří nepřijímají normy agresorů)
- 4. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky
 - Rozhovory zorganizovat tak, aby o nich ostatní žáci třídy ani další svědci nevěděli
 - Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků
 - Vážnou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů, zcela zásadní chybou je konfrontace oběti a agresorů / agresora
- 5. Ochrana oběti
- 6. Volba vhodné metody řešení k okamžitému zastavení agrese
 - Cestou usmíření – postupné rozhovory s oběťmi, rozhovory s agresory, snižování napětí, zmenšování vzájemné antipatie
 - Cestou vnějšího tlaku – rozhovory s agresory, hledání způsobu a míry kázeňského opatření (aby se situace neopakovala)
- 7. Realizace zvolené metody řešení
 - Usmíření
 - Výchovná komise – rozhodnutí o výchovných opatřeních
- 8. Třídnická hodina
 - Skupinová reflexe efektu usmíření nebo oznámení o potrestání agresorů
- 9. Rozhovor s rodiči oběti
 - Je třeba rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalším postupu, případně nabídnout pomoc s řešením následků proběhlé šikany
- 10. Práce s celou třídou
 - Pracovat na změně vnitřních norem a rolí
 - Nezapomenout pracovat s „mlčící většinou“, pomoci žákům bezpečně zpracovat zážitek, že byli svědky agrese a nezasáhli

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

1. Konfrontovat svá pozorování s kolegy
2. Co nejdříve oznámit své podezření školnímu poradenskému pracovišti, případně vedení školy, konzultovat další postup
3. Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou
4. Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky:
 - Kdo je obětí, popřípadě, kolik obětí je?
 - Kdo je agresorem, kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátorem, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem současně?
 - Co, kdy, kde a jak dělali agresori obětem?
 - Jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
 - Jak dlouho šikana trvá?

5. Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Poprosit je o pomoc.
6. *Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací. NIKDY neřešit problém před celou třídou*
7. Zajistit ochranu oběti šikany.
8. Teprve po zajištění ochrany vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. NIKDY konfrontace obětí a agresorů! Vytipovat nejslabší článek mezi agresory, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
9. Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence, školní psycholog). Ta na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti (1 až 3 = počáteční šikana, 4 až 5 šikana v pokročilém stadiu), navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.
10. Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, zvážit oznámení na Policii ČR, OSPOD apod.
11. Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je s výsledky šetření, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik ...)
12. Rozebrat situaci ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Pracovat s „mlčící většinou“. Třídu i nadále pozorně sledovat.

Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

První kroky:

- Překonat vlastní šok a rychle odhadnout vlastní možnosti k záchraně oběti (nevystavovat se nepřiměřenému ohrožení)
- Zachránit oběť – nebo přivolat pomoc a společně zachránit oběť
- Zastavit skupinovou agresi

Příprava podmínek pro vyšetřování:

- Informovat vedení školy, přivolat si na pomoc další pedagogy, nenechávat třídu ani na chvíli bez dozoru
- Svou neustálou přítomností zabránit agresorům a svědkům domluvit se na křivé výpovědi
- Souběžně – pokračovat v pomoci oběti (přivolání lékaře, kolegy, který odvede oběť na klidné a bezpečné místo)
- Přivolat některou z pracovnic školního poradenského pracoviště
- Oznámení rodičům oběti, případně i na Policii
- ŠPP zahájí vlastní vyšetřování a současně naváže kontakt se specialistou na pokročilou šikanu

Vlastní vyšetřování:

- Rozhovor s obětí
- Rozhovory se svědky / informátory
- Nalezení případných nesouladů ve výpovědích a konfrontace svědků

- Rozhovor s agresory, konfrontace mezi agresory
- Opatření:
- Metodou vnějšího nátlaku – výchovná komise a návazná výchovná/kázeňská opatření
 - Důkladná práce se třídní skupinou

Postupy při řešení kyberšikany

Řešení kyberšikany je komplikováno faktem, že často neexistují svědci, že oběť nemusí vždy poznat, že jde již o kyberšikana, faktem, že viník je jen velmi obtížně dohledatelný. Podmínkou účinné pomoci po technické stránce je úzká spolupráce s IT odborníkem. Vlastní řešení pak jde v podobných krocích jako řešení přímé šikany.

Zajistit ochranu oběti:

- Doporučit nereagování na útoky agresora, a to ani přímou odpovědí ani prostřednictvím komentování útoku v odpovědi někomu jinému (například na diskuzních fórech, v chatech apod.)
- Doporučit zcela ukončit jakoukoliv komunikaci s útočníkem
- Doporučit oběti blokadu útočníka (přes poskytovatele služby)
- Doporučit (je-li to pro oběť přijatelné) naprosté odtržení útočníka od možnosti realizovat další útok – tzn. odhlásit se z profilu, změnit telefonní číslo, změnit mailovou adresu apod.
- Společně s obětí projít všechny možnosti/způsoby, kterými může být dále napadána (kde všude se ve virtuálním světě s agresorem setkává ...)

Zajistit případné důkazy:

- Domluvit se s obětí, aby nějaký čas pořizovala screenshoty
- Pokusit se od poskytovatele služby zajistit další důkazy

Vyšetřování (je-li k němu dostatek informací):

- Rozhovor s obětí, zjištění detailních informací o průběhu kyberšikany
- Rozhovor s případnými dalšími svědky (členy stejné diskuzní skupiny, chatovací místnosti apod.)
- Shromáždění dostupných důkazů a svědectví
- Rozhovor s agresorem (odděleně od oběti) – je-li znám
- Cílem rozhovoru je agresora s okamžitou platností zastavit
- Rozhovor s rodiči agresora a navazující výchovné/kázeňské opatření

Informovat rodiče oběti, je-li znám agresor, i rodiče agresora

- Pracovat s rodiči oběti průběžně, dát jim najevo, že škola situaci nebere na lehkou váhu
- Informovat rodiče oběti o zjištěních a závěrech školy
- Nabídnout pomoc a podporu oběti i rodičům – konzultace, odkaz na odbornou péči apod.

5. Primární prevence ve třídních hodinách

Třídní učitel pracuje v průběhu školního roku se skupinovou dynamikou třídy. Cíleně pracuje se silami, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupině. V případě šikany je vlivu skupinové dynamiky agresory nevědomě a nereflektovaně užito k destrukci svobody a vzájemných pozitivních vztahů ve skupině. Třídní učitel na našem typu školského zařízení vyučuje ve své třídě poměrně velký počet hodin, kdy v tomto prostoru může co nejúčinněji ovlivňovat pozitivně vztahy mezi dětmi a uplatnit metody osobnostně sociální výchovy.

Každý pedagog, obzvláště třídní učitel, je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy. Žáci by měli znát a umět pracovat v komunitním kruhu, při skupinové práci, vyjadřovat se slušně a otevřeně při zpětné vazbě atd. Pracuje se s pravidly tříd a dynamikou třídního kolektivu.

Pedagog je povinen:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi dětmi
- jednat s dětmi jako s partnery
- udržovat ovzduší důvěry mezi dětmi a pedagogy
- v kritických situacích dát jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat
- nebýt lhostejný k projevům agresivity
- informovat děti i rodiče, na koho se obrátit při problémech: třídní učitel, školní psycholog, výchovný poradce, schránka důvěry, vedení školy, linka důvěry
- třídní učitel by měl znát záliby svých žáků, zajímat se o to, jak tráví volný čas, a umět si s nimi o tom povídat, mají-li zájem, snažit se mít přehled o vzájemných vztazích ve třídě i mimo ni
- žádoucí je vytvoření třídní charty proti šikanování
- součástí třídnických hodin může být diskuse, jaký je rozdíl mezi šikanováním a škádlením, hledání odpovědi co mohou udělat ostatní a co já sám, abychom se ve třídě cítili bezpečně a v pohodě, řešení otázky, co by se dalo dělat společně zajímavého, kooperační hry

6. Primární prevence ve výuce

Primárně preventivní působení ve výuce je zakotveno v jednotlivých ŠVP formou tematických bloků, které se v průběhu základní školní docházky věnují postupně jednotlivým kategoriím rizikového chování včetně agrese a šikany. Detailně jsou jednotlivé tematické bloky ve výuce popsány v Minimálně preventivním programu.

7. Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování

Téma prevence a s ním spojené aktivity školy jsou přirozenou součástí života dětí v celé škole a ve všech činnostech, které škola pořádá a zodpovídá za ně. Mezi tyto činnosti patří – například přestávky, čas kolem oběda, různorodá skupina čekajících na odpolední vyučování, školní družiny, nepovinné předměty, kroužek, celodenní projektové dny, školní výjezdy, turistické pobyty...Zpracování mimoškolních aktivit zaměřených na prevenci naleznete v MPP, v analýze předešlého školního roku. MPP je uveřejněn na webových stránkách školy.

8. Ochranný režim

V zájmu ochrany žáků a studentů školy jsou ve školním řádu zakomponovány body jednoznačně popisující postoj školy k projevům šikany a kyberšikany, body popisující nápravná opatření v případě zjištění šikany nebo kyberšikany.

V zájmu ochrany našich studentů je ředitelem školy stanoven pevný rozvrh dohledů pedagogických pracovníků v prostorách školy před vyučováním, o přestávkách, při cestě do školní jídelny, v době před odpoledním vyučováním.

9. Spolupráce s rodiči

Rodiče jsou informováni o prevenci, způsobu řešení a následných důsledků projevů prvků rizikového chování včetně šikany a kyberšikany na webových stránkách školy v dokumentech školy – Školní řád, Vnitřní řád školní družiny, Minimálně preventivní program a Vnitřní pokyn k řešení šikany /Školní program proti šikaně/. Na třídních schůzkách jsou seznámeni se školním řádem a s odkazy na školních webových stránkách.

Rodiče a zákonní zástupci našich žáků mohou kdykoliv využít služeb školního metodika prevence, výchovného poradce – konzultovat včas své podezření, participovat na řešení a případně přijmout pomoc s řešením následků.

10.Školní poradenské služby

Problematikou prvků rizikového chování včetně šikany a kyberšikany se na škole zabývá školní metodik prevence. Během činností úzce spolupracuje s vedením školy, s výchovným poradcem a psychologem SPC. Okamžitě reaguje na podněty ze stran žáků, pedagogů, asistentů pedagoga, vychovatelů školní družiny a samozřejmě na upozornění ze stran rodičů a zákonných zástupců.

Při spolupráci s rodiči či zákonnými zástupci je vždy informuje o průběhu šetření, o následcích rizikového chování a nabízí následnou odbornou pomoc odborníků a specializovaných pracovišť na šikanu a kyberšikanu.

V případě šikany školní metodik prevence vypracuje speciální program pro případ šikany. S vytvářením a hodnocením programu musí pomáhat supervizor – specialista na problematiku násilí a šikanování ve školách.

11.Spolupráce se specializovanými zařízeními

Při preventivním působení i během případného řešení výskytu projevů šikany úzce spolupracuje celé školní poradenské pracoviště s třídním učitelem, s vedením školy a současně i s externími organizacemi.

V případě, že jde o pokročilé stadium šikany, spolupracuje škola s těmito odborníky:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,

- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence
- Při závažném šikanování se obrátíme na policii a podáme trestní oznámení.

12. Vztahy se školami v okolí

Problémem při řešení šikany dochází v případě násilí mimo školu. Škola může být vtažena do řešení případu v případě, že násilí se děje mimo školu, nicméně má nějaký významný vztah ke škole. Prakticky může jít například o případy, kdy agresoři a oběti jsou z jiných škol nebo parta násilníků z jedné školy systematicky terorizuje děti na sídlišti. (Kolář, 2001)

V tomto případě vyzveme vedení školy o navázání spolupráce s vedením druhé školy. Při řešení se postupuje standardním způsobem. Spolupracujeme také se sociálním odborem, PPP a v případě důležitosti s Policií ČR.

13. Informační zdroje

www.msmt.cz	Metodické pokyny, metodická doporučení
www.prevence-info.cz	Informace o sociálně nežádoucím a rizikovém chování, o prevenci, o možnostech řešení apod.
www.saferinternet.cz	Informace na téma kyberšikana, ochrana osobních údajů aj. V sekci „Ke stažení“ jsou k nalezení výsledky výzkumu chování dětí na internetu.
www.bezpecne-online.cz	Stránky pro „náctileté“, rodiče a pedagogy s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany, výukové materiály.
www.protisikane.cz	Informace o šikaně a kyberšikaně, jejich projevech, tipy pro rodiče.
www.minimalizacesikany.cz	Praktické rady pro rodiče, pedagogy a děti – jak řešit šikanu a jak jí předcházet. V sekci „Pro média“ k nalezení tisková zpráva s výsledky šetření o kyberšikaně na školách.
http://prvok.upol.cz	Centrum prevence rizikové virtuální komunikace UPOL, v sekce „Výzkum“ k nalezení výsledky výzkumného šetření Kyberšikana u českých dětí.
www.sikana.org	Stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně – aktuality z oblasti, související odkazy aj.

www.e-nebezpeci.cz

Informace pro pedagogy

www.e-bezpeci.cz

Prevence rizikového chování na internetu

III. Závěrečná ustanovení

- 1) Kontrolou dodržování ustanovení této směrnice je statutárním orgánem školy pověřen zaměstnanec: školní metodik prevence
- 2) Směrnice nabývá účinnosti dnem: 1.1.2014

V Praze dne 30.12.2013

PaedDr. Věra Kozohorská
ředitelka školy

Přílohy:

- Příloha č. 1 – Vnější charakteristika šikanování
Projevy šikanování
- Příloha č. 2 – Stadia šikanování
- Příloha č. 3 – Strategie vyšetřování
- Příloha č. 4 – Znaky šikanování
- Příloha č. 5 – Dotazník pro zachycení alarmujících signálů

Vnější charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnickými. Povaha a provedení útoku pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

Za šikanování se nepovažuje šikádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit.

Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing (podrobněji viz metodické doporučení, příloha č. 7 - Kyberšikana).

Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.

Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodů je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany.

Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů - jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

Příloha č. 2

Stádia šikanování

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreačují nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nevhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

(Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.)

Strategie vyšetřování

Počáteční stadium

Oběti otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval. Svědkové vyjadřují nesouhlas (i před agresory) a bez většího strachu vypovídají, projevují soucit s obětí. Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně. Skupina je málo soudržná, nespolupracující.

Pokročilé stadium

Oběť je ustrašená, nechce prozradit, kdo jí ublížil. Svědkové odmítají vypovídat, někdy přiznávají, že to mají zakázané, násilí agresora popírají nebo ho bagatelizují. Oběť kritizují, říkají, že si to způsobila sama. Členové skupiny agresory brání, chválí je, hledají pro ně polehčující okolnosti. Ve skupině je těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody.

Základní strategii by měla být ochrana oběti a svědků. Vyšetřování, vedené proto nenápadně, by na začátku mělo zodpovědět některé konkrétní otázky jako:

- Kdo je původcem šikany?
- Šikanuje jeden nebo více násilníků?
- Pod jakou záminkou se šikana děje?
- Kde se šikana odehrává?
- Kdy a jak často se šikana děje?
- Jak dlouho šikana trvá?
- Jaké formy a způsoby má šikanování?
- Do jaké míry je oběť aktuálně ohrožena?

Základními strategickými kroky při vyšetřování jsou:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi
2. Nalezení vhodných svědků
3. Individuální případně konfrontační rozhovory se svědky (**Nikdy nekonfrontovat oběť a agresora a svědky s agresory**)
4. Zajistit ochranu obětem
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

V situaci vážné šikany, ohrožující zdraví, případně i život oběti musí být postup radikálnější:

1. Zvládnout šok a postarat se o oběť
2. Přivolat pomoc
3. Zabránit domluvě
4. Poskytnout oběti pomoc a bezpečí
5. Přivolat policii

Znaky šikanování

1. *Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:*

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenyiny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. *Přímé znaky šikanování mohou být např.:*

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.

- Nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Dotazník pro zachycení alarmujících signálů

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš bránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo tě prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímalí si tě. Šikanování se děje skrytě a my se o něm můžeme dozvědět pozdě nebo vůbec ne. Proto potřebuje tvoji pomoc a prosíme tě, abys vyplnil(a) anonymně tento dotazník. Informace nám pomohou zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější prostředí pro všechny.

- 1) Ubližoval ti někdo ze třídy?**
- 2) Ubližoval ti někdo ze školy?**
- 3) Stalo se ti to víckrát? Pokud ano, kolikrát?**
- 4) Jak ti bylo ubližováno?**
- 5) Kdy se to stalo?**
- 6) Kde se to stalo?**
- 7) Cítil(a) ses z toho nešťastný(á), vystrašený(á)?**
- 8) Jsi chlapec, nebo dívka?**
- 9) Ten, kdo ti ublížil, byl chlapec nebo dívka?**
- 10) Řekl jsi o tom někomu? Pokud ano, komu?**

(pohled žáka na druhé)

- 1) Kdo ubližuje ostatním**
- 2) Kdo ponižuje a zastrašuje spolužáky?**
- 3) Kdo používá násilí proti druhým?**
- 4) Kdo zesměšňuje spolužáky?**

5) Kdo nejvíc pošťuchuje?

6) Kdo se nejvíc pere?

7) Kdo se stává terčem různých vtípků

a legrací?

8) Kdo má strach z nějakého spolužáka?

9) Kdo je ostatními přehlížen a odmítán?

10) Kdo je fyzicky napadán a neumí se bránit?